REGINA KOŽENIAUSKIENĖ
Vilniaus universitetas

ŠNEKAMOSIOS KALBOS IR ŽARGONINĖS LEKSIKOS PASKIRTIS VIEŠAJAME ŽURNALISTO DISKURSE

ĮVADAS

Šiuolaikinėje žiniasklaidoje nyksta viešumo ir privatumo, analitinio vertinamojo ir satyrinio žanro takoskyra. Šnekamajai kalbai būdinga neprestižine leksika (kartais itin šiurkščia, vulgaria) politinių komentarų autorius, siekdamas vaizdingumo, retorinio įtaigumo, kuo toliau, tuo labiau laviruoja ant šio žanro ribos: „[...] stengiausi, kad skaitytojui, nesvarbu, ar jis pritars, ar piktinsis, būtų įdomu skaityti. Vaizdingas žodis, frazė, posakis ne vienu atveju man buvo svarbesnis už rimtą politologinę liniją."[1] Negalima teigti, kad politologinė linija autoriui nėra svarbi. O pagrindinis žurnalisto kalbėjimo šaltinis – šnekamoji kalba, iš jos ir žargonas – „pati judriausia, nuolat atsinaujinanti šnekamosios kalbos atmaina" (Jakaitienė 2009: 198), iš tiesų padeda autoriui nesitenkinti šablonu, kalbėti vaizdingai, spalvingai, siekti intymesnio bendravimo su skaitytoju (*esu jums savas*)[2], būti originaliam, individualiam ir sarkastiškai piktam ar šmaikščiam.

Vis dėlto šiame straipsnyje nebus kalbama apie šnekamosios leksikos vaizdingumą, straipsnio tikslas – atskleisti slaptąsias tokio žodyno funkcijas viešajame žurnalisto diskurse[3], atpažinti komentaruose girdimus autentiškus

---

1 Rimvydas Valatka. *Atviro nervo krapštymas*. Vilnius: Lietuvos rytas, 2005, 4.

2 Panašiai apie *Lietuvos ryto* žurnalinio priedo jaunimui *Mes* kalbą rašo kalbos kultūros specialistė Rita Miliūnaitė: „...ypač pastebimas **žargoninių elementų** skverbimasis į viešąją žiniasklaidą. Nemažą jų dalį greta angliškųjų sudaro rusiškos žargonybės. [...] Žargonybės čia vartojamos ir be jokio pagrindo, ir kiek su ironija, siekiant patraukti skaitytojus, sumažinti atstumą tarp autorių ir adresatų. [...] žargonybėms suteikiama ir kalbinamo asmens susitapatinimo su tam tikra visuomenės grupe, ir įvaizdžio kūrimo funkcija: *esu toks, kaip jūs, mano kalba nesiskiria nuo jūsų*." (žr. Miliūnaitė 2009: 75–76).

3 Straipsnyje į diskursą žvelgiama kaip į vyksmą konkrečioje situacijoje – kaip į socialinį veiksmą ir kaip į kalbinę komunikavimo priemonę, t. y. kaip į sudėtinį komunikacijos reiškinį,

kitų personažų (paprastai – viršūnėse sėdinčių politikų) balsus ar jų pamėgdžiojimą, parodyti, kaip ir kodėl aprašomų veikėjų kalbą autorius kartais priartina prie „zekams“ būdingos leksikos.

Tyrimo objektas – Rimvydo Valatkos politinių komentarų rinkinys *Atviro nervo krapštymas* (cituojant žymima santrumpa ANK ir puslapio numeris) ir po šio rinkinio *Lietuvos ryto* dienraštyje išspausdinti pirmadieniniai šio autoriaus komentarai iki 2009 m. spalio 5 d. –*A. Kubiliaus „nacionalinis“ susitarimas su B. Lubiu*.

Tyrimo metodas – aprašomasis analitinis. Esminiai žodžiai: *šnekamoji kalba, slengas, vulgarioji leksika, žargoninė leksika, žargoninė frazeologija, okazinė frazeologija, žurnalisto kalbos etika, viešasis diskursas, politinis komentaras*.

BENDRINĖS KALBOS ŠNEKAMASIS SLUOKSNIS IR JOS UŽRIBIAI VIEŠUOSIUOSE DISKURSUOSE

Aptariamuose žurnalisto viešuosiuose tekstuose aiškiai išsiskiria žemojo stiliaus šnekamoji leksika, kuriai būdinga stipri emocinė-ekspresinė konotacija. Iš šnekamosios kalbos žodžių politiniuose komentaruose daugiausia vartojami veiksmažodžiai – aktyviausia kalbos dalis. Žodynuose jie paprastai apibūdinami specialiomis funkcinėmis stilistinėmis pažymomis: *flk., iron., juok., menk., niek., šnek., vulg*. ir pan. Tiesa, kartais sunku įžiūrėti aiškias šių pažymų ribas, nes tai, kas vulgaru, beveik visada turi menkinamąjį-niekinamąjį, ironišką atspalvį[4]. Toliau išvardijami komentaruose rasti žodžiai yra lietuviški, juos vienija tai, kad jie yra perkeltinės reikšmės (žodyne tos reikšmės yra šalutinės). Nemaža jų, pvz.: *apsidirbti, susidirbti, išpaišyti, perspjauti, neraukti, nukalti, numuilinti, nusigrybauti, suvynioti,* yra slengo[5] žodžiai.
Ne vieną kartą autoriaus pavartoti šie šnekamosios kalbos ir žargoniniai veiksmažodžiai: *apmauti* reikšme „apgauti“; *apsidirbti* – susikompromituoti; *apšvarinti* – apvogti; *blefuoti* – girtis, meluoti, apgaudinėti; *išdrėbti* – išmesti;

---

apimantį platų kalbinį ir socialinį kontekstą, leidžiantį apibūdinti komunikacijos dalyvius (iš jų ir patį adresantą) ir kalbos akto kūrimo bei suvokimo procesus.

4 Evalda Jakaitienė rašo: „vulgarizmo sąvoka yra gerokai platesnė. Vulgarizmais vadinami ne tik tie žodžiai, kurie turi stiprią neigiamą konotaciją pašnekovo atžvilgiu, bet ir kitokie žemo stilistinio skambesio žodžiai, pavadinantys „negražias, šiurkščias“ sąvokas, visuomenės vertinamas kaip neestetiškas“ (Jakaitienė 2005: 257).

5 Turimos galvoje semantinės žargonybės, peržengusios profesines ir socialines ribas, patekusios į visuotinę šnekamąją leksiką; jos vadinamos specialiu terminu – *slengu*.

išpaišyti – išgalvoti; *išsidirbinėti* – išdarinėti kvailystes; *išspirti* – išvaryti, išmesti; *įkalti* – daug išgerti (alkoholio); *neraukti* – neišmanyti, nesuprasti; *nugvelbti* – pavogti; *nukalti* – numušti, nusmeigti, pribaigti; *numuilinti* – pavogti, negrąžinti, nuslėpti; *nusigrybauti* – nusišnekėti; ką nors ne taip daryti; *nušvilpti* – pavogti; *perspjauti* – pralenkti, pranokti; *prašvilpti* – išleisti; *prabrukti* – slapta įkišti; *putoti(s)* – pykti, niršti, bartis; *rujoti* – lakstyti iš vienos vietos į kitą; *susidirbti* – visiškai sugadinti reikalą; *susimauti* – suklysti, nesugebėti ko atlikti; *suvynioti* – apsukti (apgauti); *užkalti* – uždirbti; *užpjauti* – mirtinai nuvarginti, nukamuoti.

Dėl ribotos straipsnio apimties čia cituojamas tik vienas kitas tipiškas pavyzdys, kupinas šnekamosios ir žargoninės leksikos:

> *Tas pats S. S.*[6]*, kuris sėdėjo kalėjime už tai, kad* ***nušvilpė*** *nemenką tiems laikams* ***gabalą*** *valiutos. Tas pats S. S., kurį patys konservatoriai apvagino ir už tai* ***į cypę įkišo****. Kai valdžia iš po kojų ima slysti, tinka į porą ir eksvagis. Su kupra?* ***Prisidirbęs,*** *bet savas, todėl ir akių vadams nedraskys.* (*Lrytas.lt* 2009 09 27)

> *B. tą, R. aną. Visai prarado gėdą,* ***rupūževičiai,*** *išvaikyti tokį Seimą.* ***Ūžia*** *visos pakampės. O ko čia ūžti? Ko* ***putojatės****? Atsakykite į paprastą klausimą: kas yra didesnis blogis: meluojanti, duris iš bendrabučio* ***nušvilpusi*** *Seimo narė A. B. ar saugumo šefas P. M.?* [...] *Nors A. B.* ***apšvarino*** *bendrabutį...* (*Lrytas.lt* 2009 09 27)

> *Dešiniaisiais save laikantys konservatoriai ir liberalai* ***neraukia*** *nė kiek.* (*Lrytas.lt* 2009 10 04)

Nemaža ir linksniuojamųjų šnekamosios kalbos žodžių – menkinamųjų-niekinamųjų, pajuokiamųjų, net ir vulgarių (daiktavardžių ir būdvardžių), dažniausiai nusakančių menką politikų protą ar elgseną: *plumprotis* – silpno proto žmogus; *nebrendyla* – nesubrendėlis; didelis, bet menkos nuovokos žmogus; *nelaikšis* – kas ne laiku gimęs, nepakankamai išsivystęs; *šmikis* – netikėlis; *šiknius* – niekam tikęs; *šungrybis* – netikęs, nevertas, nusišnekantis; *šunsnukis* – niekšas, niekam tikęs.

> *Visuomenės krizė, panašu, jau bus amžina. Susitvarkyti su ja Lietuvos politikos areno-je nėra net iš tolo tam tinkamų figūrų. Kur pažvelgsi, – tik griovėjai, narcizai, šiaip erkės ant valstybės kūno bei nuo bėgių nušokę* ***plumpročiai.*** (*Lrytas.lt* 2009 10 05)

> *Todėl, kad tokie esame. Nekritiški. Vis dar savižudiškai atlaidūs bet kuriam* ***šunsnukiui, plumpročiui*** *ar v.-n., jei tik jis „saviškis“.* (*Lrytas.lt* 2009 07 02)

---

[6] Etikos sumetimais čia ir kitur palikti tik vardo ir pavardės inicialai (žodžiai tamsiu šriftu išskirti autorės) – *R. K.*

Seimo, kuriame oficialiai uždraustas net vynas, viršūnėje tupi ***nebrendyla*** *– nuo Užgavėnių neišsipagiriojantis persirengėlis.* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Rikiuojamės. Geresnio ***šungrybio*** *Seimas nesuras!* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Rečiau vartojamos svetimybės, pvz., *cypė* – kalėjimas:

Normalioje valstybėje vien už tai dabartinį eurokomisarą, visą Finansų ministeriją ir keturis valdančiųjų partijų vadus su ***cypės*** *teorija ir praktika prokurorai bent pabandytų supažindinti.* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Iš linksniuojamųjų kalbos dalių ryškesnės semantinės žargonybės: *gabalas* – mažiausiai tūkstantis dolerių, eurų ar litų; *grybas* – kvailys, mulkis, žioplys; *stogas* – užnugaris, apsauga, priedanga; *žali* – doleriai.

Tas pats S. S., kuris sėdėjo kalėjime už tai, kad nušvilpė nemenką tiems laikams ***gabalą*** *valiutos.* (*Lrytas.lt* 2009 09 27)

Naivuoliai. Jei jau pjauti ***grybą,*** *tai su dalgiu. Jei kam ir priklauso sėdėti totaliai* ***nusigrybavusios*** *šalies parlamento viršūnėje, tai tik musmirei – raudonu veidu baltomis dėmėmis ir paraudusiomis akimis kiekvieną rytą bei baltu kotu su juodais daktariškų michų brūkšneliais.* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Tokia bausmė – už tai, kad kelios rusų pareigūnų ***„stogą“*** *turėjusios sukčių bendrovės įkliuvo su kontrabanda.* (ANK 188)

Įmanoma patikėti, kad, kaip sakė „Avia Baltikos“ vadovas, „Helisota“ davė 15 tūkst. ***žalių****.* (ANK 213)

Žurnalisto tekstuose nemaža asimiliuotų svetimybių – rusiško žargono[7] žodžių: *krūtas* – kietas, savimi pasitikintis (žmogus), brangus daiktas; *otkatas* (*otkatininkai*) – nelegalus procentinis mokestis nuo būsimo pelno; prekės ar kokio kito sandėrio dalis, tenkanti už paslaugas tarpininkui (*otkatininkui*); *šestiorka* (liet. *šešetukas*) – smulkus vagišius; asmuo, atliekantis smulkius pavedimus, nekvalifikuotą arba nešvarų darbą; tarnas, pastumdėlis; *tūpas* – kvailas; *vsio zakonno* (viskas pagal įstatymą), plg. *vor v zakonne* (vagis pagal įstatymą) – žymi recidyvistą, kuris laikosi vagių įstatymų.

„Vsio zakonno“ *ketvirtuoju laipsniu ir papūskite jūs premjerui į uodegą.* (ANK 302)

Dar baisiau, kai buvęs disidentas, kovotojas už teisybę virsta mafiozų ***„šešetuku“****.* (ANK 57)

---

[7] Žr. Elistratov 2000; Mokijenko, Nikitina 2000; Dubiagina, Smirnov 2001.

Komentaruose vartojami pastaruoju metu Lietuvoje paplitę žargoniniai jaustukai: *blin* – įvairioms emocijoms reikšti (rusiško keiksmažodžio eufemizmas); *dzin* – man nesvarbu, man tas pats, man visiškai nerūpi; *nafik* – iš rus. *na fig*, *na figa*, *na figiščia* (iš *fig*, *figa* – šiš, kukiš, dulia) – nėra dėl ko, kam to reikia; sakoma prieštaraujant, pasipiktinus ar neigiant ką nors.

Blin, *jei jau taip, Aukštasis Seime...* (ANK 220)

Galų gale A. B. žino, jog jo gerbėjams yra giliai ***dzin,*** *melavo jis ar sakė tiesą.* (ANK 161)

Ar gali tokios šalies Seimas likti be vedėjo? Ar turim mes tokią teisę – išdrėbti A. V. ***nafik****, palikti jį be limuzinų, apsaugininkų?* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Prie šnekamosios kalbos žodžių[8] žurnalistas pritaiko ir tam tikram socialiniam sluoksniui būdingą žargoninę frazeologiją: *kabinti makaronus, duoti stogą, nuvažiavęs stogas* arba dažniau vulgarokus šnekamosios kalbos pasakymus: *dėti skersą, ant svetimo „gelbėtojų“ krieno į rojų nujoti, pridengti nuogą užpakalį, galvoti užpakaliais, špyga taukuota.*

„Kas liks biudžetui? ***Špyga taukuota.“*** (ANK 211); *...tie, kurie reformų* ***bijo kaip velnias kryžiaus.*** (ANK 110)

Tačiau ir taip aišku, kad premjeras D. T. bei Lenkijos Seimo liberalai ***galvoja*** *galva, o A. K. ir Lietuvos Seimo konservatoriai ar liberalai – nebent Finansų ministerijos buhalterių* ***užpakaliais****.* (*Lrytas.lt* 2009 09 01)

Gana lengvai autorius geba okaziškai pavartoti liaudiškus frazeologizmus:

Na, ir kas, kad kavinei įrengti paimtas kreditas kasdien kapsi palūkanas, o biudžetas negauna mokesčių: ***ne valdininko kiaulės, ne jo ir pupos.*** (ANK 283)

Bet kuris kitas veikėjas, – ***Dieve apsaugok mus nuo maro, bado, karo ir A. V. nuvertimo*** *– antradienį pakeisiantis Seimo vedėją, bus tik* ***vantos lapas,*** *turėsiantis* ***pridengti nuogą A. K. valdžios užpakalį.*** *Labai reikia jums čia to vantos lapo? Tikite, kad su buvusiu Seimo pirmininku išnyks ir valdžios negalia?* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

Lietuva lyg ta gobši pasakos senė, norėjusi ***ant svetimo „gelbėtojų“ krieno į rojų nujoti,*** *– prie suskilusios geldos.* (*Lrytas.lt* 2009 09 13)

---

8 Iš žurnalisto tekstuose vartojamos šnekamosios kalbos leksikos DLKŽ (2000) rasta tik dalis, daugiau rasta LKŽ.

POLITINIŲ KOMENTARŲ DAUGIABALSIŠKUMAS

Kaip matyti iš cituotų pavyzdžių, žurnalisto komentarus stipriai veikia šnekamasis stilius. Įprasta sakyti, kad šio stiliaus vartojimas (iš dalies ir dėl žargoninės leksikos) padeda vaduotis iš standartinės raiškos ir lengviau užmegzti ryšį su panašiai mąstančiu skaitytoju. „Draugiškas, arba atsainus, bendravimo lygmuo būdingas lygiaverčiams pašnekovams, vienodai dalyvaujantiems diskusijoje, kurie turi daug bendrų žinių ir nuostatų, todėl gali sau leisti užuominas, elipses, nutylėjimus, pertraukimus, žargono elementus (išretinta mano. – *R. K.*) ir kitus įprastinio kasdienio bendravimo atributus" (Marcinkevičienė 2008: 36). Komentarų žanrui būdingos potekstės, implikacijos, kalbos ir stiliaus ekspresija, labai didinančios teksto įtaigą (ten pat, 133). Ekspresyvi šnekamosios kalbos leksika sklinda ir iš paties žurnalisto, ir iš tam tikrų veikėjų lūpų: kai aprašomi personažai, šiuo atveju įvairių pažiūrų politikai, žmonės iš gatvės, politikais tapę TV laidų vedėjai, net romanų veikėjai, tada aiškiai išsiskiria jų pasakymų citatos, parafrazės, aliuzijos[9].

Ten, kur prieštaraudamas valdžiai žurnalistas nori išreikšti skirtingas pozicijas, jis būtinai pasinaudoja daugiabalsiškumu, kitaip dar vadinamu intertekstualumu. Daugiabalsiškumo terminas šiuo atveju tinkamesnis: skaitytojas tuos svetimus balsus atpažįsta, jis juos iš tiesų yra girdėjęs.

> *Kelerius metus* [...] *ekrane mentoriaus tonu jis aiškina, kad* [...] *žalieji ir krikščionys demokratai yra vagys ir* ***salamakakinai,*** *o žurnalistai* ***„tūpi"****.* (ANK 279)

Vienų balsų autorystės žurnalistas tiesiogiai nenurodo, bet tam tikra teksto apsuptis kaip nuoroda adresatui tuoj pat ją pasufleruoja. Kitais atvejais pasako, kad tai svetimas balsas (įrašo jį kabutėse) arba tiesiai įvardija balso savininką:

> ***„Vsio zakonno"*** *ketvirtuoju laipsniu ir papūskite jūs premjerui į uodegą.* (ANK 302)

Autorius pasitiki nuolatiniu savo skaitytoju, žinančiu, apie ką kalbama, koks veikėjas turimas galvoje. Tokio skaitytojo sustabarėjusia kalba tikrai nepaveiksi. Atvirai sarkastiškas autoriaus balsas, negailestingai pliekiantis politikų ydas, susipina su aprašomų personažų balsais, tačiau visiškai nesu-

---

[9] Apie daugiabalsiškumą ir intertekstualumo rūšis žr. R. Marcinkevičienė (2008: 73).

silieja. Net tais itin retais atvejais, kai komentarų autorius kalba pirmuoju asmeniu, aiškiai išsiskiria įterptas svetimas bravūriškai pamėgdžiojamas balsas (kaip vienažodė citata):

> ***Blin**, jei jau taip, Aukštasis Seime, man priklausančią signataro pensiją galite skirti buvusiam mano profesoriui M. B. – kvailiau juk vis tiek nieko nesugalvosi.* (ANK 220)

Žurnalistas mėgina pasakyti tai, kas jam, o kartais ir ne tik jam „atrodo ne taip, kaip turėtų būti, piktina ar džiugina" (ANK 3). Komentaruose girdėti autoriaus balsas, rodantis dvi skirtingas pozicijas. Vienu atveju jis kalba ramiai svarstydamas, bendraudamas su skaitytojais, rimtai klausdamas, tada jo kalba taisyklinga, su literatūrinės kilmės pasakymais ir frazeologija. Štai kaip korektiškai autorius padaro nežymią užuominą į I. Ilfo ir J. Petrovo herojų, garsų sukčių, visų laikų mulkintoją, avantiūristą ir machinatorių Ostapą Benderį. Aliuzija yra labai iškalbinga: kai kurių politikų noras pasipelnyti, siekti naudos sau, o ne valstybei, praturtėti bet kokia kaina, abejingumas žmonių rūpesčiams iš tiesų primena šio veikėjo siekius. Nors Ostapo Benderio vardo žurnalistas nemini, bet skaitytojas aiškiai išgirsta jo balsą:

> ***Skęstančiųjų gelbėjimas – pačių skęstančiųjų reikalas?** Jei taip, tada neaiškinkite, kad privalome mylėti pareigų neatliekančią valstybę.* (ANK 188)

Pirmąją poziciją reiškiantį autoriaus balsą galima vadinti intelektualiu, intuityviu, ištreniruotu ir bendrinės kalbos, ir stiliaus atžvilgiu. Patyręs žurnalistas moka keisti balso toną, geba palaikyti nuolatinį ryšį su klausytojais. Nenuobodų, įtaigų ir dėmesį patraukiantį R. Valatkos balsą atpažinti nesunku: jis mėgsta vaizdingą leksiką, retorinių klausimų grandines, emociškai augančius išvardijimus. Keletas tokių pavyzdžių:

> *Ar Tėvynės sąjunga paseks tokių skrupulų neturėjusių socialdemokratų pavyzdžiu? Ar bus peržengtas dar vienas lietuviškos antipolitikos rubikonas? Oficialiai dar skyręs konservatorius nuo populistų.*
>
> *Viena vertus, de facto nieko peržengti nebereikia. Jau anos Seimo kadencijos metu jungtinės Tėvynės sąjungos, Liberalų sąjūdžio, paksininkų ir „darbiečių" pajėgos sutartinai daužė Valstybės saugumo departamentą.* (*Lrytas.lt* 2009 09 21)
>
> *Rezultatas: A. Šemeta – Briuselyje, Lietuva – krizės juodojoje skylėje, o Vyriausybė – giliausioje depresijoje per visą atgautos Nepriklausomybės laikotarpį.* (*Lrytas.lt* 2009 09 01)

Kitu atveju autorius kalba sarkastiškai, pasipiktinęs apsimelavusių, apsivogusių[10], susiteršusių, korupcija apkaltintų politikų elgsena ir veiksmais. Tokiems veikėjams įvertinti žurnalistas pritaiko ir deramą šnekamąją leksiką, tarsi išgirstame ciniškus kalėjimo aplinkos balsus (*nušvilpė, nukalė, į cypę įkišo, makaronus kabino, stogas nuvažiavo, prisidirbęs, įkalęs, psichuškė, dožatj, vsio zakonno, otkatininkas, vagilka* ir t. t.):

Bando gelbėtis taip, kaip įpratęs, kaip sufleruoja jo menkas politinis ir teisinis išprusimas, siūlo ribotumu tvieskianti rūmų kamarilė: papirkti, pameluoti, ***dožatj*** *(paspausti) ar pabėgti nuo atsakomybės.* (ANK 268)

Savigarbos Seimo daugumoje nerasta. Tiksliau, jos rasta tiek pat, kiek A. B. valdžios laikais, kai vyravo posakis ***„vsio zakonno“****.*

Lietuviai greit pamiršo, kad šis veikėjas kartu su visa ***keturių banda***[11] *valdžioje gruodį iškilmingai pažadėjo, jog nuo 18 iki 19 proc. PVM didinamas tik laikinai. Ką gi, išties laikinai. Tik ne iš to galo.* (*Lrytas.lt* 2009 07 02)

Politikų egoizmas ir silpnumas atrodo akivaizdūs. Nuo jų savanaudiškumo kenčia visuomenės interesai, todėl suprantamas žurnalisto siekis atskleisti visuomenei politikų nuodėmes. Vis dėlto kai kada pasigirsta itin pagiežingas autoriaus balsas, negalima nepastebėti, kad jis mėgaudamasis naudojasi nemenku vaizdingos leksikos bagažu. Politikų elgseną ir veiksmus žurnalistas dažnai vertina hiperbolizuotai, negailėdamas žemiausio lygio leksikos ir frazeologijos:

K. šiandien šių žodžių išsigintų triskart, kaip nukryžiavimo dieną Simonas – Kristaus. Žodžiu, A. K. su savo mokesčių politika jau ***apsidirbo*** *kaip be priežiūros visai dienai paliktas kūdikis –* ***iki ausų****.* (*Lrytas.lt* 2009 10 05)

---

[10] „Pastarųjų 12 metų rinkimų patirtis apskritai leistų teigti, jog balsuodami lietuviai pirmenybę teikia būtent vagims ir melagiams“, – be kompromisų teigia autorius (ANK 283). „Kiti tvirtina, kad dėl mūsų demokratijos negerovių rinkėjai patys kalti ir nusipelno kaip tik tos valdžios, kurią išrenka. Tačiau yra neteisinga kaltinti už neteisingą pasirinkimą, kai išties jokio pasirinkimo nėra. Ar daug kas renka tautos atstovus pagal racionalų politinio gėrio kriterijų? Ne. Dauguma einančių balsuoti ir bent kiek susimąstančių apie savo pasirinkimo kriterijus renkasi ne gėrį, o mažesnę blogybę. Jei piliečiai priversti rinktis vien „mažesnes blogybes“, tai į valdžią išrenkama tik blogybė ir niekas kita: atskirų frakcijų ar politikų blogumo laipsnis neturi lemiamos įtakos bendram vaizdui“ (žr. Vladimiras Laučius. Trūksta ne politinės valios, o politinių smegenų. – *www.DELFI.lt* 2009 09 03).

[11] Sunku pasakyti, ar žodį *banda* autorius vartoja šiek tiek švelnesne reikšme, kaip 4 kirčiuotės daiktavardį (būrys, kaimenė), ar kaip 1 kirčiuotės (gauja; nenaudėlių, plėšikų, galvažudžių būrys). Šis atvejis kreiptų į rusiško žargono žodį.

Kai turėsime su kuo palyginti T. Wolfe'ą, J. Londoną, E. Hemingway, [...] *tada gal ir gausime moralinę teisę* ***dėti skersą***[12] *ant Amerikos kultūros.* (ANK 172)

Suprantama, kad žurnalisto diskurso daugiabalsę leksiką lemia komunikacinis siekis – išryškinti politikų ydas, įspėti apie tokių blogybių padarinius. Jo nuomonės raiška priklauso nuo kritikos tikslo, motyvų ir aplinkybių. Tačiau net ir žinant, kad žurnalistas turi teisę reikšti subjektyvią nuomonę, kritikuoti, provokuoti, perdėti faktus, žinant, kad žiniasklaidos vaidmuo – visuomenės sarginio šuns (angl. *public-watchdog*) (žr. Meškauskaitė 2004: 90) ir kad „pagal Europos žmogaus teisių teismo suformuluotas taisykles politikų ir oficialių valstybinės valdžios atstovų kritikos ribos yra pačios plačiausios, palyginti su kitų valstybės tarnautojų kritika" (ten pat, 92), vulgari raiška viešuosiuose žurnalisto tekstuose ne visada pateisinama. Ypač tais atvejais, kai politikams segami akivaizdžiai žeminantys[13], nešvankūs epitetai, kiti emocingai persūdyti žodžiai ar pasakymai: *grybas, šungrybis, politinis grafomanas, nelaikšis, šmikis, šunsnukis, nuo bėgių nušokęs plumprotis, nebrendyla, patologinis melagis, nepagydomas ligonis,* kai vartojama viešajam diskursui netinkama leksika: *susimauti, neraukti, dėti skersą, nusigrybauti, perspjauti* ir kt.

Nuomonei, kaip žinoma, „netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiama sąžiningai ir etiškai (išretinta mano. – *R. K.*), sąmoningai nenuslepiant ir neiškreipiant faktų ir duomenų"[14]. Žurnalisto negalima kaltinti nesąžiningumu, jis remiasi visiems matomais pavyzdžiais, tačiau negalima nepripažinti, kad hiperbolizuota vulgaria leksika kartais peržengiamos politinio komentaro, kaip žanro, ribos, kad ji kertasi su kultūros elitui atstovaujančio asmens kalbos etika (plg. Koženiauskienė 2001: 79). Dėl šiurkštaus, tiesaus, „spalvingo" žodžio (drąsiu paties autoriaus prisipažinimu pačiame komentarų rinkinyje!) jis yra susilaukęs pačių baisiausių skaitytojų epitetų, prakeiksmų ir net grasinimų: „Nežinau net kaip kreiptis į

---

12 *dėti skersą* (ant ko) – metonimiškai sutrumpintas iš itin vulgaraus frazeologizmo, reiškiančio: nesirūpinti, nepaisyti, nekreipti jokio dėmesio, ignoruoti.

13 Žodžiai *nusikaltėlis, sukčius, vagis, menkysta, vertelga, prostitutė, melagis, niekšas* ir pan. yra suprantami vienareikšmiškai ir tokių duomenų paskleidimas sukelia neigiamą nuomonę, todėl net nereikia įrodinėti, kad jie žemina asmens reputaciją (žr. Meškauskaitė 2004: 262). Perkeltinės reikšmės pasakymai, tokie kaip *patologinis melagis, nuo bėgių nušokęs plumprotis, šungrybis, dundukas,* nors ir ne mažiau menkina politikų autoritetą, yra daugiareikšmiai, todėl sunkiau nustatyti, kiek peržengiamos žurnalisto kalbos etikos ribos.

14 Jei šmeižia – galima gintis: *www.blogas.lt/innodea/* - 24k - *Google* kopija.

tamstą. Drauge R. V., šunsnuki, nepraustaburni ar dar kitaip? [...] Tamsta esi idiotas, apsėstas velnio. [...] Būk prakeiktas, Laurentijaus Berijos benkarte“ (ANK 307, 309). Žodžius, rodančius „perkaitusias“ emocijas, visišką nesivaržymą, „kultūringų žmonių kalboje reikia keisti eufemizmais, t. y. švelnesniais, padorios ausies nerėžiančiais žodžiais [...]. Visuomenėje egzistuoja tam tikra tabu skalė, kuri ir nužymi, kokie dalykai ar juos pavadinantys žodžiai yra už padorumo ribos“ (Jakaitienė 2005: 257).

IŠVADOS

1. Siekdamas sudominti ir patraukti adresatą, šnekamosios kalbos (ir ypač vulgaria žargono) leksika politinių komentarų autorius laviruoja ant politinio komentaro žanro ribos, kartais priartėdamas prie feljetono ar paskvilio stilistikos.

2. Autorius nenusikalsta žurnalisto kalbos etikai tais atvejais, kai, naudodamasis daugiabalsiškumu, geba nuo tokios leksikos atsiriboti, kalbėdamas trečiuoju asmeniu, lyg ir iš šalies, į savo kalbėjimą referentiniu būdu įterpdamas girdėtus tokius pačių politikų pasakymus.

3. Žargoninė žurnalisto leksika aiškiai parodo jo poziciją, kad aptariamųjų politikų elgseną ir veiksmus jis vertina kaip amoralius, todėl juos priartina prie tam tikroms asmenų grupėms būdingos kalbos.

4. Gana laisvai reikšdamas subjektyvią nuomonę, autorius kartais žengia per toli į bendrinės kalbos užribius. Kuo toliau, tuo labiau šiurkštėjantys epitetai, segami politikams, demoralizuoja visuomenę, verčia skaitytojus matyti tik juodas spalvas. Skaitytojų komentarų replikos internete, nešvankūs keiksmažodžiai, skirti politikams ir bumerangu atgręžti į patį autorių (jei nekorektiškai kalbėti sau leidžia tokio lygio žurnalistas, anoniminiams asmenims nebelieka jokių stabdžių), atspindi ir tokias pačias visuomenės nuotaikas.

LITERATŪRA

DLKŽ 2000: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. redaktorius S. Keinys, 4 leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Dubiagina O., Smirnov G. 2001: О. П. Дубягина, Г. Ф. Смирнов. *Современный русский жаргон уголовного мира*, Москва: Юриспруденция.

Elistratov V. 2000: В. С. Елистратов. *Словарь русского арго*, Москва: Русские словари.
Jakaitienė E. 2005: *Leksikografija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
Jakaitienė E. 2009: *Leksikologija. Studijų knyga*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
Koženiauskienė R. 2001: Žiniasklaidos retorika ir elitinė kalba. – *Kalbos kultūra* 74, 74–81.
LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20.
Marcinkevičienė R. 2008: *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*, Vilnius: Versus aureus.
Meškauskaitė L. 2004: *Žiniasklaidos teisė*, Vilnius: Teisinio informavimo centras.
Miliūnaitė R. 2009: *Dabartinės lietuvių kalbos vartosenos variantai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
Mokijenko V., Nikitina T. 2000: В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина. *Большой словарь русского жаргона*, Санкт-Петербург: Норинт.

Gauta 2009 10 26

THE ROLE OF COLLOQUIAL AND JARGON WORDS IN PUBLIC JOURNALISTIC DISCOURSE

Summary

The paper discusses colloquial and jargon words used by a famous journalist in political commentaries. It also attempts to identify functions of dispreferred words in public discourse and whether and to what extent they are compatible with standard Lithuanian usage and the ethics of journalists.

The author is usually able to distance himself from colloquial and jargon words; he speaks like a stranger, from aside, and gives references to well-known political figures by using elements of their speech (e. g. *blin, dzin, išdūrė, tūpas, vsio zakonno*). He also adds some such words and expressions of his own accord, e. g. *otkatininkai, krūtas, mafiozų šestiorka, keturių banda, apmauti, susimauti, perspjauti, užkalti, vagilka* and some other pejorative words and phrases referring to limited intellectual ability of politicians, e.g. *svaičioti, vapėti, nuo bėgių nušokęs plumprotis, nebrendyla, debiliškai, kietakaktiškai.* The journalist's lexicon also contains some vivid idioms, like *dėti skersą, kabinti makaronus, duoti stogą* or colloquial expressions: *į cypę įkišti, aplink pirštą apvynioti, špyga taukuota.*

The journalist admits that in many cases a vivid word or expression is more relevant than a serious political argument. However, the paper focuses on the evaluation of the behaviour and individual actions of politicians expressed by colloquial and jargon words and phrases rather than their vividness or stylistic function. The paper expresses doubts as to the ethical aspects of such vocabulary and its morally negative impact on the society.

REGINA KOŽENIAUSKIENĖ
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius
Regina.Kozeniauskiene@flf.vu.lt